

Використання літери «Z» у російському спорті

Із початку повномасштабного збройного вторгнення РФ на територію України у лютому 2022 р. його візуальним символом стала літери Z і V. Вони були намальовані на танках і військовій техніці, що брала участь у «спецоперації», але потім опинилися на білбордах у центрі російських міст, вікнах будинків, одязі. Міністерство оборони РФ у своєму офіційному поясненні трактувало використання Z на військовій техніці як «За перемогу», V – як «Сила в праVді». Потім додало ще інші варіанти: «За Росію», «За мир», «За пацанів», «Когда Россия поZвала». Незважаючи на відсутність більш чіткого визначення символу, і особливо після того, як стало зрозуміло, що «спецоперація» в Україні не обмежиться стрімким бліцкригом, кремлівська пропаганда створила із літери Z бренд з аналогією із георгіївською стрічкою. «Z свастику» почали використовувати у масово-патріотичних заходах. Сфера спорту також була активно залучена до цього. Узагальнену інформацію щодо використання Z-символики подано у табл. 1.

Таблиця 1

Акції із літерою Z у російському спорті*

Акції	Зміст акції, санкції
Зображення літери Z на одязі	На футболках зображали російський прапор з літерою Z, написи: «за мир», «за Росію», «за наших», «за президента», «за Путіна»

Банери фанатів на трибунах	<i>14 березня 2022 р., Казань, матч Прем'єр-ліги Росії ФК «Рубін» – «Ростов» [1], 25 лютого 2022 р., Москва, ЦСКА-Арена МА, матч КХЛ «ЦСКА» – «Спартак» [2]. Розгортання банерів із літерою Z, наприклад, «Za Rubin»</i>
Зображення, розміщення літери «Z» на будівлях	<i>Березень – квітень 2022 р.: на великих спортивних об'єктах Бурятії – Фізкультурно-спортивному комплексі, Регіональному центрі зі стрільби з лука, Центральному стадіоні і Регіональному центрі єдиноборств, м. Челябінськ – на Палаці спорту «Надія»</i> <i>2 квітня 2022 р., ДАЗ «Самара-Арена»</i> Особливості подання матеріалів у ЗМІ: дід директора льодового Палацу спорту був учасником трьох війн: радянсько-фінської, Великої вітчизняної і Японської
Проведення флешмобів	<i>10 березня 2022 р., стадіон «Арена Єрофей», м. Хабаровськ. Перед півфінальним матчем чемпіонату Росії чоловічої суперліги з хокею з м'ячем команди «СКА-Нафтовик» (Хабаровськ) – «Динамо» (Москва) (4:6) вишикувалися у літеру Z у центрі поля. У складі «СКА-Нафтовик» у акції брав участь один з кращих фінських гравців Т. Мяття. Фінське видання «Iltalehti» звернуло увагу, що Т. Мяття під час виконання російського гімну дивився вниз. Спортсмен відмовився коментувати ситуацію [3].</i> <i>4 березня 2022 р. Омська область: під час відкриття 52-го обласного «Свята Півночі» понад сто спортсменів вишукувались у вигляді літери «Z»</i>
Проведення автопробігу	<i>12 квітня – 1 травня 2022 р. Хабаровськ – Москва. Автопробіг «За мир! Праця! Травень!», «За світ без нацизму!» (9985 км). Стартував у День космонавтики, завершився як частина святкування першотравневих заходів і Дня Перемоги. При цьому були обов'язковими урочисті зустрічі його учасників у всіх федеральних округах РФ та ЛНР, ДНР. Мета автопробігу – підтримка дій Росії в Україні «у боротьбі з нацистами», консолідація суспільства для ефективного вирішення економічних і соціальних проблем [4].</i> <i>4 березня 2022 р., Новосибірська область. Автопробіг, шикування авто у формі літери Z. Один з організаторів акції – Регіональна федерація кікбоксингу області</i>
Зображення літери Z на спортивній формі	<i>5 березня, Доха (Держава Катар), етап Кубка світу зі спортивної гімнастики, дисципліна – паралельні бруси Російські гімнасти виступали на турнірі у нейтральному статусі. Бронзовий призер – російський гімнаст І. Куляк вийшов на церемонію вручення медалей у формі (майці), на якій із клейкої стрічки була зображена літера Z на грудях. На подіумі також стояв українець І. Ковтун – переможець змагань.</i>

	І. Куляк: «Я побачив літеру Z у наших військових і подивився, що означає цей символ. З'ясувалося «За перемогу» і «За мир». Я нікому нічого поганого своїми діями не бажав. Просто показав свою позицію. Як спортсмен, я завжди буду боротися за перемогу і виступати за мир». З його слів, це була відповідь на поведінку українських спортсменів, які виголошували політичні гасла, а на нагородження вийшли, загорнуті у прапори своєї країни. Відповідаючи на питання, чи жалкує він про свій вчинок спортсмен сказав: «Анітрохи. Як би був другий шанс і я знову опинився б перед вибором, виходити з літерою Z на грудях чи ні, вчинив би точно так само» [5]. Санкції: Фонд гімнастичної етики відібрав у І. Куляка бронзову медаль, грошову винагороду (500 дол. США), оштрафував і дискваліфікував на рік
Концерт-мітинг з нагоди «восьмої річниці возз'єднання Криму і Севастополя з Росією» і на підтримку війни РФ проти України	<i>18 березня 2022 р., Москва,</i> <i>Велика спортивна арена олімпійського комплексу «Лужники».</i> Основні гасла пропагандистського концерту: «За світ без нацизму», «За Росію» і виступ В. Путіна У Департаменті транспорту Москви заявили, що на «свято» приїхала рекордна для цієї арени кількість людей за останні п'ять років – майже 200 тис. осіб. «Стільки не було, зокрема, під час Чемпіонату світу з футболу у 2018 р.» [6]. Насправді глядачів примусово звозили Учасники марширували стадіоном у куртках, на яких організатори заходу розмістили літеру Z На концерті І. Куляк з'явився на мітингу із чужою олімпійською медаллю (2016 р.). Є. Рілов, дворазовий чемпіон Олімпійських Ігор Токіо-2020 з плавання на спині 100 і 200 м, в одязі з літерою Z, вийшов на сцену і заспівав гімн. «Я просто підтримав свою країну, свого президента». Санкції: 21 квітня Міжнародна федерація плавання «у зв'язку із присутністю і поведінкою» Є. Рілова на цьому заході відсторонила його від усіх змагань під егідою федерації на дев'ять місяців. Сестри Діна і Аріна Аверіні – срібна призерка Олімпійських ігор-2022 в Токіо та четверте місце, відповідно, виклали у своєму Telegram-каналі світлина з мітингу, але літери Z на їхніх куртках уже не було. Вони замазали її за допомогою фоторедактора.
Зображення літери на екрані монітора	<i>29 квітня 2022 р., рейтинговий онлайн-турнір із комп'ютерної гри Dota 2 «Dota Pro Circuit 2021/2022: Season 2 – Східна Європа»</i> Іван «Pure» Москаленко – керпі найвідомішої російської кіберспортивної команди «Virtus.pro» (2003 р.), яка входить у top-

під час онлан-змагань	5 світу за сумою виграних призових, намалював літеру Z на міні-карті під час паузи на початку першої півфінальної гри проти «<i>Mind Games</i>». За кілька секунд літеру заштрихували. Після закінчення гри гравець попросив вибачення і заявив, що це «випадкові малюнки і рисочки», «це вийшло абсолютно несвідомо і я не хотів нікого образити», і назвав себе «аполітичною людиною». Санкції: організатори турніру – студія «<i>Beyond the Summit</i>» дискваліфікували команду від участі в турнірі, анулювали усі її наступні матчі, а команда-суперниця зайняла їхнє місце. «<i>Virtus.pro</i>» розірвала контракт із гравцем
Татуювання	<i>Вересень 2022 р.</i>: экс-чемпіон світу із бразильського джиу-джитсу, американський боєць Д. Монсон набив на шиї Z. Це татуювання він присвятив російській спецоперації в Україні [7]. У 2016 р. спортсмен отримав паспорт ЛНР, а у травні 2018 р. В. Путін підписав указ, відповідно до якого Д. Монсон став громадянином РФ

* Складено: за [1–7].

Узагальнюючи практику використання владою РФ літери Z як патріотичного символу у спорті, громадських заходах спортивного спрямування, автор виділив такі особливості:

1. Використання стадіонів, спортивних майданчиків, приміщень спорткомплексів для проведення всеросійської компанії на підтримку літери Z, Z-акцій. Для цього федеральні і місцеві органи влади централізовано видали розпорядження (інструкції), у яких детально розписали особливості їх організації. Так, кількість учасників на одному із таких концертів на стадіоні «Лужники» порівняли із кількістю глядачів на ньому під матчу Чемпіонату світу з футболу 2018 р.

2. Пропагування спортсменами літери Z на міжнародний арені (І. Куляк, І. Москаленко, Т. Мясатя).

3. Підтримка Z-дій спортсменів відомими російськими та іноземними (Д. Монсон) спортсменами. При цьому простежуємо неприховану антиукраїнську і антиамериканську пропагандистську риторику влади Кремля. Чотирикратний чемпіон Олімпійських Ігор і п'ятиразовий чемпіон світу О. Немов, вважав, що вийшовши на нагородження із символом Z на костюмі І. Куляк «проявив мужність» і його необхідно «захищати» [8]. Підтримку йому також висловила

дворазова олімпійська і дев'ятиразова чемпіонка світу гімнастка С. Хоркіна.

4. Підтримка дій спортсменів (гімнаста І. Куляка) представниками місцевої влади, депутатами Державної Думи, президентом РФ В. Путіним. Губернатор Калузької області В. Шапша із особистих коштів сплатив судові витрати, що їх І. Куляк повинен був відшкодувати згідно з рішенням дисциплінарного комітету Міжнародної федерації гімнастики через літеру Z на його формі. Сума становила дві тисячі швейцарських франків (123 тис. рублів).

5. Навіть після запровадження санкцій міжнародними спортивними організаціями щодо окремих спортсменів (І. Москаленко, Є. Рілов), окремі з них (І. Куляк) і надалі продовжували публічно підтримувати акції із використанням літери Z.

6. Широке висвітлення Z-акцій, дій спортсменів у місцевих і загальнодержавних мас-медіа, соціальних мережах. Російські ЗМІ подали вчинок гімнаста І. Куляка як перформанс, а використання «свастики Путіна» як патріотичний символ на підтримку військових, які беруть участь у «спецоперації із захисту Донбасу». Журналістські матеріали вийшли під заголовками: «В Бурятії на крупних спортивних об'єктах появилась буква «Z», «Улан-Удэ встретил участников автопробега «За мир! Труд! Май!»»; «За победу: Дворец спорта в Самаре присоединился к акции в поддержку российской армии», «Рылов получил дисквалификацию за политику. Это очень плохой прецедент», «Финский игрок в бенди выстроился вместе с российскими одноклубниками буквой Z»; Чемпион Олимпийских игр поддержал гимнаста Куляка, вышедшего на награждение в форме с символом Z».

7. Поширення російськими інформаційними джерелами неправдивої інформації, фейків про ніби то провокаційну поведінку українських спортсменів, тренерів на міжнародних змаганнях за участю росіян. Йшлося про те що «українці диктували умови проведення Кубка світу» з гімнастики у м. Доха [9]. Додамо до цього намагання знайти «уявну» літеру Z на формі світових «зірок» спорту. Наприклад, депутат Державної Думи, олімпійська чемпіонка з ковзанярського спорту, С. Журова побачила літеру Z на шортах футболіста збірної Аргентини Л. Мессі у фіналі Чемпіонату світу-

2022 у Катарі. Вона сприйняла це, як «дивовижну випадковість на підтримку Росії» [10].

Таким чином, літера Z як символ підтримки «спеціальної операції Росії в Україні» успішно інтегрована у російський спорт, суспільство загалом. Вона стала ще одним дієвим пропагандистським елементом «русского мира».

Список використаних джерел

1. Колезев Д. Власти організували масштабну Z-кампанію в піддержку «спецоперації». URL: <https://republic.ru/posts/103349> (дата звернення: 20.02.2023).
2. На матче хоккейных ЦСКА и «Спартака» был вывешен баннер с надписью «Путин – наш президент». URL : <https://sport24.ru/news/hockey/2022-02-25-na-matche-khokkeynykh-tsska-i-spartaka-byl-vyveshen-banner-s-nadpisyu-putin-nash-prezident-i-emblemoy-armeytsev> (дата звернення: 21.02.2023).
3. Издание Italehti попыталось воззвать к совести вернувшегося в Россию Туомаса Мятттю. Вот что из этого вышло. URL: <https://inoprospport.ru/post/44668-izdaniye-iltalehti-fi-popytalos-vozzvat-k-sovesti-vernuvshegosya-v-rossiyu-tuomasa-myayattyu-vot-chto-iz-etogo-vyshlo> (дата звернення: 22.02.2023).
4. Профсоюзный автопробег «ЗА МИР! ТРУД! МАЙ!» и «ЗА МИР БЕЗ НАЦИЗМА!» стартовал во Владивостоке. URL: <https://fnpr.ru/events/vserossiyskiy-avtoprobeg-za-mir-bez-natsizma-/profsoyuznyy-avtoprobeg-za-mir-trud-may-i-za-mir-bez-natsizma-startoval-vo-vladivostoke.html> (дата звернення: 23.02.2023).
5. Юшков М. Российский гимнаст объяснил решение разместить букву Z на форме. URL : <https://sportrbc.ru/news/622719559a7947f8d7eb0b7a> (дата звернення: 24.02.2023).
6. Іншаков М. Вболівальники в Росії назвали «ганьбою» та «мерзлістю» концерт-мітинг у Москві. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/sport/football/ubolivalniki-v-rosii-nazvali-ganboyu-kontsert-miting-u-moskvi.htm> (дата звернення: 25.02.2023).
7. Американский боец Джефф Монсон набил тату с буквой Z в поддержку спецоперации на Украине. URL: <https://www.tatar-inform.ru/news/amerikanskii-boec-dzeff-monson-nabil-tatu-s-bukvoi-z-v-podderzku-specoperacii-na-ukraine-5881288> (дата звернення: 26.02.2023).
8. Пушкарев В. «Мы будем его защищать. Он проявил мужество». Немов – о дисциплинарном деле в отношении Куляка. URL: <https://www.sport-express.ru/artistic-gymnastics/news/aleksey-nemov-otreagiroval-na-otkrytie-disciplinarnogo-dela-v-otnoshenii-rossiyskogo-gimnasta-kulyaka-s-bukvoy-z-1901064/> ((дата звернення: 27.02.2023).

Наукові та навчально-методичні публікації професорсько-викладацького складу

9. Баринова А. Тренер сборной России по спортивной гимнастике: украинцы диктовали условия проведения КМ. URL: <https://www.gazeta.ru/sport/news/2022/04/09/17545003.shtml> (дата звернення: 24.02.2023).
10. Бочкун Д. Буква Z на шортах Месси: россияне разглядели символ СВО на форме нападающего Аргентины. URL: <https://sib.fm/news/2022/12/22/bukva-z-na-shortah-messi-rossiyane-obsuzhdayut-simvol-svo-na-forme-napadayuschego-argentina> (дата звернення: 28.02.2023).